

OD BESED DO ŽIVLJENJA V SKUPNOSTI

Mednarodni posvet,
Brdo pri Kranju, 15. in 16. maja 2017

ZAKLJUČKI

SKUPNOST ORGANIZACIJ ZA
USPOSABLJANJE OSEB S POSEBNIMI
POTREBAMI V REPUBLIKI SLOVENIJI

OD BESED DO ŽIVLJENJA V SKUPNOSTI

SOUS – Skupnost organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji in EASPD – Evropsko združenje ponudnikov storitev za osebe z invalidnostjo sta 15. in 16. maja 2017 v prostorih Kongresnega centra Brdo pri Kranju organizirala mednarodni posvet OD BESED DO ŽIVLJENJA V SKUPNOSTI. Organizacijo posveta je finančno podprlo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Republike Slovenije.

Mednarodnega posveta se je udeležilo 161 predstavnikov iz različnih organizacij, in sicer izvajalcev in uporabnikov, izobraževalnih organizacij ter predstavnikov ministrstev in skupnosti (brez spremljevalcev uporabnikov).

Z organizacijo mednarodnega posveta je SOUS tudi slovesno zaznamovala 50. obletnico aktivnega delovanja in povezovanja izvajalcev s področja skrbi za otroke, mladostnike in odrasle s posebnimi potrebami.

I.

Na podlagi predstavljenih praks nekaterih evropskih držav in praks iz Slovenije pri izvajanju deinstitutionalizacije ter razprave na mednarodnem posvetu v nadaljevanju predlagamo naloge oziroma smernice poteka procesa deinstitutionalizacije v Slovenji (z odgovornimi nosilci) za oblikovanje nacionalnega načrta oziroma akcijskega programa.

Pregled vseh sodelujočih na mednarodnem posvetu s plenarnimi predavanji in predstavitvami je v prilogi zaključkov (priloga 1). Skupaj je aktivno sodelovalo 48 predstavnikov oziroma predavateljev. Pridobljena predavanja in prispevki so dostopni na spletni strani SOUS.

II.

1.

V zadnjih letih smo v Sloveniji priča intenzivnejšemu procesu ozaveščanja družbe in zagotavljanja pravic vsem ljudem s posebnimi potrebami na področju vzgoje in izobraževanja, kakovostnega bivanja in zaposlovanja. Govorimo o procesu deinstitutionalizacije in vključevanju vseh ljudi v skupnost ter doslednem spoštovanju človekovih pravic iz Konvencije OZN o pravicah invalidov, ki jo je država Slovenija ratificirala leta 2008. Še posebno aktualen je 19. člen, ki govori o samostojnem življenju v skupnosti na vseh nivojih družbenega udejstvovanja ne glede na status, ki ga ima posameznik v družbi.

Poti za uresničevanje sprememb v Sloveniji morajo slediti ciljem, ki postavljajo v ospredje zahteve posameznikov in spoznanja stroke v skladu s smernicami Evropske unije. Pri tem je treba upoštevati pomembno dejstvo, da ima vsaka država svojo ekonomsko in družbeno zgodovino ter kulturo razvoja, kar pomeni upoštevanje in spoštovanje različnosti ter prilagajanje sistema prehoda v skladu z njenimi značilnostmi.

OD BESED DO ŽIVLJENJA V SKUPNOSTI

Inkluzija je potrebna na vseh nivojih, vendar je za to nujna korenita sprememba paradigme, ki bo omogočila prihodnost, v kateri bodo ljudje s posebnimi potrebami živeli, delali po svojih zmožnostih in se upokojili ter bodo spoštovani in zadovoljni člani naše družbe kot vsi drugi državljani. Realizacija tega je odvisna predvsem od ustreznih sprememb v zakonodaji in v posluhu države za vse zahteve, ki bodo omogočile izvedbo sprememb.

2.

Nacionalni izvedbeni načrt nacionalnega programa socialnega varstva za obdobje 2015–2018 (v medresorskem usklajevanju) vsebuje ključne naloge in ukrepe oziroma aktivnosti za pospešitev procesa deinstitucionalizacije v Sloveniji.

Od pristojnih ministrstev in Vlade Republike Slovenije se **čim prej** pričakuje potrditev oziroma sprejem pripravljenega nacionalnega izvedbenega načrta nacionalnega programa socialnega varstva ter za njegovo izvajanje sprejetje **časovnice** z roki in nosilci za posamezni ukrep oziroma nalogo.

3.

Hitrejšje izvajanje strategij in ukrepov iz Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020 (september 2016) je pomemben finančni vir za uresničevanje deinstitucionalizacije v Sloveniji.

Od pristojnih ministrstev in Vlade Republike Slovenije se za realizacijo strategij in ukrepov iz dopolnjenega operativnega programa pričakuje:

- pripravo podlag za izvedbo javnih razpisov za razvoj in izvajanje v dokumentu navedenih strategij oziroma ukrepov;
- potrditev sredstev za izvedbo posameznega razpisa oziroma ukrepa z odlokom Vlade RS;
- objavo in izvedbo razpisa za vzpostavitev aktivnosti;
- spremljanje in evalvacija izvedenih programov oziroma aktivnosti.

4.

Sprememba in sprejem ustrezne zakonodaje je nujen sistemski okvir, ki bo podlaga za razvoj novih storitev in uresničevanje skupnostne skrbi v praksi. Glavni cilji stremijo k spremembam sistemske skrbi za osebe s posebnimi potrebami, vključno s spremembo zakonodaje za realne možnosti vključevanja v skupnost na področju izobraževanja, bivanja in zaposlovanja. Tudi za tiste posameznike, ki so bili zaradi težav in tako kompleksnih potreb, da jim družba v obstoječih sistemih pomoči ni bila več kos, izključeni iz večinskih sistemov pomoči in iz domačega okolja.

OD BESED DO ŽIVLJENJA V SKUPNOSTI

Od pristojnih ministrstev in Vlade Republike Slovenije pričakujemo pripravo in sprejem novega Zakona o dolgotrajni oskrbi, novega Zakona o socialnem vključevanju, dopolnitve Zakona o socialnem varstvu, dopolnitve Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ter dopolnitve Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov in s tem povezanih podzakonskih aktov.

5.

Deinstitucionalizacija je zahteven, pomemben in občutljiv proces. Pri nas se uresničuje na mnogih področjih. Pojem institucionalnega varstva ljudi v Sloveniji je v zadnjem času lahko za laičnega poznavalca tako podatkovno kot v ideološkem pogledu posplošen in neobjektiven, kar mu neupravičeno daje negativno splošno konotacijo vseh ustanov.

Prikazani primeri na posvetu so pokazali ravno obratno. Ustanove in strokovni centri so usmerili strategije svojega dela predvsem v intenzivno iskanje inovativnih oblik dobrih praks pri občutljivem načrtovanju in izvajanju programov na osebo usmerjenih pristopov, razmišljanja in metod dela s pomočjo strokovnih in drugih povezav doma in iz tujine. Ustanove so razvile manjše razpršene enote in so na poti preoblikovanja v razvoj strokovnih centrov z vzpostavitvijo kakovostnih multidisciplinarnih timov in strokovnih podpornih timov za oceno potreb, spremljanja in izvajanja individualnih programov, še posebno pri težavah in motnjah, ki zahtevajo strokovno zahtevnejšo obravnavo. Prav tako imajo ustanove in strokovni centri vedno večjo vlogo aktivnih povezovalcev življenja uporabnikov z dejavnostmi in življenjem v lokalnih skupnostih. To potrjuje predstavitev vedno več primerov dobrih praks na področju šolanja, bivanja, zaposlovanja, aktivnega državljanstva, družabnega in športnega življenja, rekreacije, kulture, medgeneracijskega sodelovanja, vseživljenjskega učenja in pozitivnih medsosedskih odnosov. Možnosti izbire storitev bi morale tako biti odvisne od potreb posameznika, okolja, v katerem živi, ter ljudi, s katerimi vzpostavlja odnos in mu v življenju strokovno in laično stojijo ob strani.

6.

Nadzor kakovosti storitev je merilo za presojo o uspešnosti oziroma neuspešnosti posameznega izvajalca. Tudi v naši državi je nujno v prihodnosti razviti učinkovite sisteme za objektivno in standardizirano merjenje in ocenjevanje kakovosti storitev na področju dela z različnimi skupinami oseb s posebnimi potrebami.

7.

Opažamo, da je pri raziskovanju inovativnih pristopov, načrtovanja in organizacije dela ter vključevanja uporabnikov v razvijanje njim namenjenega sistema pomoči potrebnega več učinkovitega sodelovanja s fakultetami in medsebojnega povezovanja različnih organizacij in ustanov tako vladnega kot nevladnega sektorja. Menimo, da bi morali v Evropski uniji pri uresničevanju načel socialnega modela delovati na temeljih skupnih prizadevanj zdrave pluralnosti z različnimi možnostmi izbire kot odgovorom na različne potrebe posameznika.

OD BESED DO ŽIVLJENJA V SKUPNOSTI

8.

Prehod ali tranzicija k skupnostni skrbi pomeni iskanje dobrih praks in njihovo izvedbo v učinkovit sistem skrbi, ki bo vključeval vse ljudi. Pomeni zagotavljanje neposrednega dostopa do preverjenih in posamezniku prilagojenih storitev v ustreznem sistemu formalnih in neformalnih oblik pomoči. S ciljem usklajenega laičnega in strokovnega pristopa do različnih vprašanj in dilem, ki se pri tem porajajo, je poleg ozaveščanja javnosti, vključevanja uporabnikov in svojcev v načrtovanje storitev pomembno predvsem usposabljanje in izobraževanje zaposlenih na različnih področjih posrednega in neposrednega dela s posamezniki, ki potrebujejo pomoč. V praksi so se že razvili nekateri izobraževalni programi za uporabnike, zaposlene in svojce, ki so se pokazali za uspešne.

Od pristojnih ministrstev in Vlade Republike Slovenije pričakujemo, da bodo za usposabljanje in izobraževanje zaposlenih strokovnih in vodstvenih delavcev ustanov, nevladnih organizacij, uporabnikov in svojcev zagotovili namenska dodatna sredstva v okviru letnih državnih proračunov.

9.

Za ozaveščanje, prepoznavnost in podporo nadaljnjega razvoja v procesu deinstitucionalizacije imajo nedvomno vedno večjo vlogo različni mediji, ki se aktivno vključujejo v proces spreminjanja družbenih norm in s tem spreminjanja odnosa do vseh ranljivih skupin ljudi. Nujna bi bila tudi pozitivna podpora z različnimi načrtovanimi akcijami, ki bi ozaveščale javnost.

Dobrodošla podpora za vse, ki iščejo in potrebujejo informacije o različnih vprašanjih, povezanih z življenjem oseb s posebnimi potrebami, bi bil razvoj informacijskega centra/centrov v Sloveniji.

Prvi del plenarnega dela mednarodnega posveta je bil namenjen predstavitvi in pregledu stališč, sprejetih v okviru Evropske unije (EASPD), in dobrih praks nekaterih evropskih držav pri izvajanju deinstitutionalizacije. Sodelovali so naslednji strokovnjaki:

- Ines Bulić Cojocariu, Evropska zveza za neodvisno življenje: Proces deinstitutionalizacije – korak za korakom
- inž. Jiří Horecký, Ph.D., MBA, Združenje socialnih služb Češke republike: Deinstitutionalizacija – 10 let izkušenj Češke republike
- Magdi Birtha, COFACE – Družine Evrope: Kako mora delovati v praksi?
- Luk Zelderloo, generalni sekretar EASPD: Evropske vrednote in proces deinstitutionalizacije

Drugi del plenarnega dela so predstavljale predstavitve slovenskih predlogov za izvajanje procesa deinstitutionalizacije. S plenarnim predavanjem oziroma v plenarni razpravi so sodelovali povabljeni predstavniki ministrstev, različnih organizacij in skupnosti:

- Martina Vuk, državna sekretarka MDDSZ: Izhodišča deinstitutionalizacije na področju sociale
- dr. Andreja Barle Lakota, državna sekretarka MIZŠ: Izhodišča deinstitutionalizacije na področju šolstva
- Jožica Maučec Zakotnik, državna sekretarka MZ: Dolgotrajna oskrba kot možnost deinstitutionalizacije
- Klavdija Poropat in Elena Pečarič, Mreža za deinstitutionalizacijo: Deinstitutionalizacija nič dlje od začetka
- mag. Marinka Kapelj, Zveza društev upokojujencev Slovenije: Prispevek programa Starejši za starejše k deinstitutionalizaciji
- dr. Vlado Dimovski, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani: Ekonomski vidik deinstitutionalizacije
- dr. Vito Flaker, Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani: Osebno načrtovanje in izvajanje storitev
- dr. Simona Tancing, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani: Akcijsko načrtovanje
- Franc Imperl, Firis: Preverjanje kakovosti storitev
- dr. Zoran Jelenc, Andragoški center Slovenije: Učenje skozi vse življenje
- Helena Kocjančič, Socialna zbornica Slovenije: Izobraževanje za spremembe
- mag. Simon Colnar, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani: Pomen izobraževanja vodstvenih delavcev v socialnem varstvu
- Špela Byrne in Jana Petje, CUDV Draga: Kakšne izvajalce želimo (ECC, EMISC)
- dr. Darja Zaviršek, Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani: Razmislek socialnih delavk o njihovi vlogi v procesu deinstitutionalizacije

V tretjem delu plenarnega dela mednarodnega posveta so bili predstavljeni primeri dobrih praks, ki so nastale v Sloveniji. Sodelovali so predstavniki različnih uporabniških in izvajalskih organizacij:

- Nastja Praprotnik, Mladinski dom Maribor: Udejanjanje deinstitutionalizacije v MDM, Pot v samostojno življenje
- Janko Stergar, OŠ Minke Namestnik Sonje: Zmorem sam – aktivno vključevanje oseb z zmernimi motnjami v duševnem razvoju v širše socialno okolje
- Danijela Bratec, Zveza Sonček: Odprti Sonček
- Mateja Korošec, Center Korak: Želim svoje življenje in delo nazaj
- Vesna Likovnik Gorjup, ZUDV Dornava: Od gibanja do celovečernega filma
- mag. Martina Kljun, CUDV Draga: Podpora materi za samostojno življenje
- Katarina Pristovšek Mutec in Mateja Milenkovič Šimek, Dom Nine Pokorn Grmovje: Deinstitutionalizacija v Domu Nine Pokorn Grmovje
- mag. Jasmina Breznik in Nataša Hiter Ravnjak, VDC Polž: Delovna inkluzija oseb z motnjami v duševnem razvoju v skupnost
- Mašenka Rodman Madric in Alenka Premrl Lemut, CIRIUS Vipava: Inkluzivne oblike zaposlovanja oseb z motnjami v duševnem razvoju
- Petra Hameršek in Andreja Ornik, SVZ Hrastovec: Od kontrole do sodelovanja
- Mirjana Česen, Skupnost VDC Slovenije: Priložnosti vključevanja odraslih oseb s posebnimi potrebami v skupnost
- Matjaž Gnezda, Mladinski dom Jarše: Predstavitev procesa deinstitutionalizacije v stanovanjski skupini Hiša pri Mladinskem domu Jarše
- mag. Lidija Hameršek Marin, OŠ dr. Ljudevita Pivka Ptuj: Možnosti vključevanja v večinsko delovno okolje
- Anja Jelen, CUDV Črna: Izzivi Dnevnega centra Ravne
- Jasmina Korbar, YHD – društvo za teorijo in kulturo hendikepa: Prošnja za pomoč pri doseganju neodvisnega življenja in avtonomije
- Klemen Pagon, YHD – društvo za teorijo in kulturo hendikepa: Primer preselitve uporabnika iz institucije v stanovanje
- Vojka Lipovšek Polc, CUDV Črna: Stanovanjske skupine – oblika življenja v skupnosti
- Damjan Kozjek, OŠ Jela Janežiča: Mi smo »dislocirana« enota
- Slađana Anderle in Jure Vajs, CUDV Radovljica: Nekaj tekov za nešteto nasmehov
- dr. Anamarija Kejžar, Dom Petra Uzarja Tržič: Regijski gerontološki center CAPS
- Sandra Svetina, Matjaž Tibola in Grega Arh, CUDV Radovljica: Zaposlitve v običajnem okolju.

Zadnji, četrti del mednarodnega posveta je bil namenjen delu v štirih manjših skupinah in aktivnemu sodelovanju udeležencev z možnostjo posredovanja predlogov za izvedbo posameznih aktivnosti v procesu deinstitucionalizacije v Sloveniji. Predsedujoči v skupinah so bili:

- Bivanje in delo v skupnosti: dr. Metka Novak in Nadja Gantar
- Aktivno in zdravo staranje: dr. Valerija Bužan in Jaka Bizjak
- Ena šola za vse: mag. Marko Strle in dr. Matej Rovšek
- Kreiranje novih oblik skupnostne oskrbe: mag. Davor Dominkuš in Karl Destovnik

Plenarno razpravo na mednarodnem posvetu sta vodila dr. Valerija Bužan in Luk Zelderloo. Povezovalc programa na mednarodnem posvetu je bil Aleš Ravnik.

Med mednarodnim posvetom sta bili v plenarni dvorani in predprostoru dve tematski fotografski razstavi avtorjev Petre Greiner in Nejca Balantiča. Med posameznimi predavanji in predstavitevami pa so delo popestrili izvajalci glasbenih in plesnih točk, in sicer skupina Čudoviti um – Glasbeni center DO RE MI, Bled, plesalka Andreja Lazar in folklorna skupina Ribnica – CUDV Draga.